

XIII. Hafta:

4) Sona Ermesi: Geç Skolastik (M.S 13.yy- 15.yy):

a) Johannes Duns Scotus (1270-1308): Skolastik felsefenin yükseliş dönemi ile son döneminin sınırları üzerinde karşılaştığımız ilk önemli Fransisken düşünürdür. Adından da anlaşılacağı üzere İskoçyalıdır. Paris ve Oxford Üniversitelerinde eğitim görmüş; birçok eser kaleme almıştır. Başlıca eserleri arasında Aristoteles'in *Metafizik*'i ile ilgili açıklamaların yer aldığı "*Tractatus De Primo Principio*" (*İlk İlke Üzerine İnceleme*), "*Ordinato*" veya "*Opus Oxoniense*" (*Oxford Yapıtı*), "*Sensentium Libri IV*" (*Hükümler IV*), "*Quaestiones in Metaphysicam Aristotelis*" (*Aristoteles Metafiziği İle İlgili Sorular*), "*Lectura Oxoniensis*" (*Oxford Dersleri*) dikkat çekicidir. Oxford'da on üç yıl ilahiyat uzmanlığı için eğitim görmüştür. 1301'de Paris Üniversitesinde Fransisken teologlar kadrosuna atanmıştır. Fransa kralı ile Papa arasında 1303'de çıkan anlaşmazlıkta Papa'dan yana çıktığı için Üniversitedeki görevinden uzaklaştırılarak sürgüne gönderilmiştir. İki yıl sonra, 1305'de görevine iade edilmiştir. Bu tarihten sonra iki yıl boyunca, sadece Paris Üniversitesinde değil, Oxford ve Cambridge Üniversitelerinde de teoloji ve felsefe dersleri vermiştir. 1307 yılında Profesör olarak atandığı Köln'de bir yıl sonra vefat etmiştir.

Duns Scotus, bir volantaristtir yani iradenin (voluntas) akıl (ratio) karşısında önceliğini, üstünlüğünü ileri sürer. Ona göre insan, ilk planda bilen değil, isteyen bir varlıktır. İnsanı bilgiye de götüren iradesidir. Mutluluğun kaynağı da akıl değil, iradedir. Sadece insanda değil, Tanrı'da da irade akıldan öncedir; sıracı üstündür. İradeye böylesine üstünlük tanıyan Duns Scotus ile daha sonra onun izinden yürüyecek olanlar (Scottistler) indeterministtirler; yani onlara göre, insan özgürdür. Bu yüzden kurtuluşu kendi çabasıyla elde edebilir. Oysa Aquino'lu Thomas ile Thomistler ölçülü bir determinizm taraftarıdır. Onlara göre, insan iradesi tamamen özgür değildir. Bu yüzden, insan kendi gücüyle kalkınamaz; kurtuluşa eremez. Bunun için Tanrı'nın yardımına muhtaçtır. Ona göre de, bütün Ortaçağ metafizikçileri ve teologları için olduğu gibi, Tanrı'nın varlığının kanıtlanması büyük önem taşır. O, Anselmus'un a priori Tanrı kanıtlamasını beğenmez. O, aposteriori kanıtlamalardan yanadır. Salt mantık alanında kalınarak hiçbir sonuca varılamayacağına inanır. Ona göre, ..."öyleyse Tanrı vardır" yargısı analitik değil, sentetik olacaktır. İnsanda, Tanrı'nın var olduğuna ilişkin doğuştan bir düşünce (ideé, fikir) yoktur. İnsanın düşüncesi ancak etkilerden nedenlere gidebilir; bunun tersini

yapamaz. Zihnin asıl konu olan bu ilk varlık (Tanrı) nedensizdir. Böyle bir varlık ayrıca sonsuzdur; maddesizdir; salt formdur. O, salt akıldır; salt iradedir. Tanrı her şeyi özgür iradesiyle gerçekleştirir. Evren, onun özgür iradesinin kendiliğinden bir sonucudur. O halde, diyebiliriz ki, iradecilik (volantarizm) hem insanı, hem de Tanrı'yı tasarımlamada Duns Scotus'ın vazgeçilmez bir tutumudur.

b) Roger Bacon (1210-1294): Skolastiğin son dönem filozoflarından. Rönesans'a vardırıran yolun üzerinde adeta bir geçittir; yani kendisi, Ortaçağ ile Rönesans arasında yer alan bir geçit tipidir. İngilizdir. Oxford Üniversitesinde okumuştur. Fransisken tarikatına mensuptur. Ana yapıtı, '*Opus Mairus*'tur. Çağdaşı Albertus Magnus gibi çok yönlü bir bilim adamı ve filozoftur. Bu nedenle, kendisine 'doctor mirabilis' (harika hoca) denmiştir. Aristoteles mantığına karşı adeta savaş açmıştır; çünkü ona göre, doğru bilgiye götüren yol, deneydir. O, aynı zamanda, çağdaşı Duns Scotus gibi volantaristtir. Yalnız, o, bunu, insanın doğa üzerinde egemenlik kurması olarak anlamıştır. Zaten, modern doğa bilimi de bu anlayıştan doğacaktır. Onun sisteminde felsefe, deneysel bilime (Scientia experimentalis) hazırlayıcı ve olmazsa olmaz türünden malzeme toplayıcı bir rol oynamaktadır. Bir doğrulama teorisi geliştiren Bacon, doğa bilimlerinin ilkelerini deney ya da deneyim yoluyla tesis edebileceklerini, ulaştıkları sonuçları bilimsel kanıtlamalar yoluyla ilk ilkelere geri götürebileceklerini kabul ettikten başka, zihni birtakım sonuçları tasdik etmeye sadece deneyimin götürebileceğini öne sürmektedir. Ona göre deneyimin iki türü vardır:

1. Dış duyu aracılığıyla elde edilen dışsal deneyim (duyu algısı).
2. Tinsel şeylerle ilgili olan ve Tanrı'nın inayetine bağlı bulunan içsel deneyim.

Dış duyu aracılığıyla elde edilen dışsal deneyim ya da duyu algısı, bilgi için ne kadar kaçınılmaz olursa olsun, kesinliğe, esas, Tanrı'nın inayetine bağlı bulunan içsel deneyimle ulaşılır. Ona göre, söz konusu içsel deneyim, matematik ve doğa bilimleri için gereken en temel kesinlikten başlayıp, doruk noktasına Kitab-ı Mukaddes'de belirtilen en yüksek birleşme halinde, mistik vecd türünde ulaşan yedi evre ya da dereceden geçer. Bu yedi evre veya derece şunlardır:

1. Sadece bilimlerin sağladığı aydınlanma

Prof. Dr. Ülker Öktem

FEL 213 Ortaçağ Felsefesi

2.Erdemler (bunlar, zihnin sadece ahlaki değil, aynı zamanda bilimsel hakikatleri de kolaylıkla kavrayabilmesi için açıklığa kavuşmasını sağlarlar.)

3.Kutsal Ruh'un yedi armağanı.

4.Uhrevi saadet (mutluluk).

5.Tinsel manalar

6.Meyveler (ifadesini Tanrı'nın barışında bulur.)

7.Mistik vecd (cezbe) halleri.

Ahlak olgusuna dini bir bakış açısından yaklaşan, örneğin, 'iyi'yi 'Tanrı'nın iradesine uygun yaşamak', 'Tanrı'yı aramak' olarak tanımlayan, buna karşılık, 'kötü' nün de 'Tanrı'nın istemine aykırı düşmek', onu unutup maddeye tapmaktan başka bir şey olmadığını öne süren Bacon'a göre, Tanrının istemi, O'nun ilahi emirlerinde ifadesini bulur. Bu emirler:

1. Tanrı'nın adını boş yere kullanma 2. Sahte Tanrılara tapma 3. Cumartesi gününü kutsal bil
4. Annene babana saygı göster 5. Öldürme 6. Zina yapma 7. Hırsızlık yapma 8. Komşuna yalancı şahitlik yapma.9. Komşunun haremine göz dikme 10. Komşunun malına göz dikme gibi Kitab-ı Mukaddes' de (Tevrat ve İncil'de) de ifade edildiği üzere on tanedir.